

ЩОДО КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ СЛУЖБОВОЇ НЕДБАЛОСТІ

Олексій В'ячеславович ВАХРУШЕВ,

*аспірант Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна*

Серед злочинів у сфері службової діяльності та діяльності з надання публічних послуг службова недбалість займає помітне місце. Хоча кримінальне правопорушення, передбачене ст. 367 КК України, не відноситься до категорії тяжких, поширеність таких діянь у практиці, на наш погляд, вимагає уваги з боку криміналістичної науки в аспекті формування відповідної окремої методики розслідування.

Протягом останніх років в Україні було зареєстровано понад п'ять тисяч кримінальних проваджень за фактами службової недбалості (2016 рік – 1404, 2017 рік – 1239, 2018 рік – 1559, 10 місяців 2019 року – 1157). Ці кримінальні правопорушення нерідко вчиняються у сукупності з іншими, більш тяжкими злочинами. Крім того, значна кількість таких посягань сумарно завдають значної матеріальної шкоди. При цьому під час їх розслідування слідчі стикаються з певними труднощами. Це підтверджується, наприклад, тією обставиною, що з 1559 кримінальних проваджень, зареєстрованих у 2018 році, про підозру було повідомлено лише 266 особам. У тому ж році було закрито 840 проваджень, а залишилось без прийнятого процесуального рішення 1309 проваджень. Отже, розроблення окремої криміналістичної методики розслідування службової недбалості сприятиме наданню слідчим і прокурорам дієвих рекомендацій, спрямованих на поліпшення стану справ за даним напрямом.

Важливою теоретичною передумовою побудови окремих методик розслідування є криміналістична класифікація злочинів. Вона доповнює кримінально-правову класифікацію, адже, крім кримінально-правової ознаки, враховує ще й особливості механізмів певних злочинних посягань, що сприяє розробленню практично-спрямованих рекомендацій з досудового розслідування різних видів і груп кримінальних правопорушень.

За ознакою кримінально-правової класифікації методику розслідування службової недбалості слід відносити до числа видових криміналістичних методик, оскільки вона охоплює діяння, відповідальність за вчинення якого передбачена однією нормою КК України (ст. 367). Проте розповсюдження фактів службової недбалості у різних сферах суспільного життя засвідчує значну варіативність тих елементів механізму злочину, які мають криміналістичне значення. Зокрема це стосується способів і слідів кримінального правопорушення, особи злочинців, особливостей місця, часу й обстановки протиправних діянь.

Таким чином, у криміналістичному сенсі будуть відрізнятися механізми службової недбалості під час ведення різних видів підприємницької, банківської діяльності, управління державними органами, здійснення державних закупівель, виконання контролюючих функцій тощо. Тому побудова криміналістичної класифікації окремих різновидів службової недбалості сприятиме впорядкуванню наукових уявлень щодо цього злочину, а значить і формуванню більш конкретних методико-криміналістичних рекомендацій з його розслідування.

Основним критерієм криміналістичної класифікації службової недбалості, на нашу думку, мають бути обрані найбільш вагомі ознаки механізму зазначеного злочину. Зокрема, з урахуванням сьогоденного стану злочинної діяльності цього типу вважаємо доцільним виокремити такі підстави її систематизації як сфера діяльності, де відбувається службова недбалість, її місце в загальному механізмі злочинної діяльності й характер спричинених наслідків.

Залежно від сфери діяльності, де мала місце службова недбалість, можна виокремити: 1) службову недбалість при розпорядженні бюджетними коштами, іншим державним і комунальним майном; 2) службову недбалість в організації господарської діяльності державних і комунальних підприємств (у галузі транспорту та зв'язку, паливно-енергетичного комплексу, військово-промислового комплексу, лісового господарства, житлово-комунальній сфері тощо); 3) службову недбалість у сфері земельних відносин; 4) службову недбалість у поточній фінансово-господарській діяльності підприємств, установ і організацій; 5) службову недбалість у сфері соціального захисту населення; 6) службову недбалість у сфері медичної та фармацевтичної діяльності; 7) службову недбалість у сфері податкової та митної діяльності; 8) службову недбалість у кредитно-фінансовій і банківській сфері; 9) службову недбалість у сфері надання адміністративних послуг, виконання судових рішень, реєстраційної діяльності тощо.

Залежно від місця в механізмі злочинної діяльності є можливість диференціювати два основні різновиди службової недбалості: 1) службова недбалість, не пов'язана із вчиненням інших злочинів; 2) службова недбалість, пов'язана із вчиненням інших, більш тяжких, злочинів.

Для механізму службової недбалості першого різновиду є характерним звичайне невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків службовими особами в ході здійснення господарської й управлінської діяльності, пов'язаної з розпорядженням коштами і майном підприємства, установи чи організації, чи виконання інших службових функцій.

Другий тип службової недбалості є більш складним для виявлення та розслідування, оскільки в цих випадках мова йде про не просто про способи необережного злочину, а про технології злочинної діяльності, в яких безпосередньо службова недбалість займає допоміжне (підпорядковане) місце. У цих технологіях головними є умисні корисливі економічні злочини, спрямовані на збагачення. Тут можуть діяти

організовані групи, злочинні організації, що займаються привласненням майна шляхом зловживання службовим становищем, шахрайством, ухиленням від сплати податків тощо. Водночас прояви службової недбалості сприяють полегшенню реалізації відповідних злочинних технологій.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що криміналістична класифікація службової недбалості може бути побудована у залежності від різних критеріїв, головними з яких видаються сфера професійної діяльності правопорушників і зв'язки з іншими, більш тяжкими, злочинами. Застосування цих підстав і формування відповідної системи службової недбалості сприятиме розробленню як загальної видової методики розслідування злочину, передбаченого ст. 367 КК України, так і створення підвидових і вдосконалення міжвидових методик розслідування різних категорій злочинів, пов'язаних із проявами службової недбалості.